

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

6-son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 6 (5) – 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy

kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Umarov Sardor Yakubovich

QAYTA BIRLASHGAN GERMANIYA IQTISODIYOTI RIVOJLANISHINING ASOSIY JIHATLARI	12-16
--	-------

Atamuratova Dilafroz Rashidovna

XORAZM XALQ SOVET RESPUBLIKASINING ILK MATBUOTI: “INQILOB QUYOSHI”	17-20
--	-------

Mansurov Ulug‘Bek

XX ASRNING 20-50-YILLARIDA NAMANGAN SHAHRIDA SOG‘LIQNI SAQLASH TIZIMIDAGI MUAMMOLAR	21-24
--	-------

Umid Bekmuhammad, Sayyora Samandarova

XORAZMDAGI JADID MAKTABLARIGA OID TA‘LIM TASHKILOTLARI VA JAMIYATLARI	25-31
--	-------

Norov Shuhrat, Turatosheva Sadoqat

O‘ZBEKISTON YOSHLAR SIYOSATINING IJTIMOIIY, MADANIY VA TA‘LIMIIY SOHALARDAGI FALSAFIY ASOSLARI VA UNING MA‘NAVIY YETUK YOSHLARNI SHAKLLANTIRISHDAGI ROLI	32-38
--	-------

Sultanov Samandar Mahmud o‘g‘li

QUYI AMUDARYO VA BUXORO-QORAKO‘L HUDUDI MANZILGOHLARINING MODDIY ASHYOLARDA AKS ETISHI	39-42
---	-------

Quranboyeva Sevinchoy

SOVET HOKIMIYATI DAVRIDA XORAZM VILOYATI AHOLISINING UY-JOY QURILISHIDA IJTIMOIIY HAYOTNING AKS ETISHI (1945-1985-YILLAR MISOLIDA)	43-46
---	-------

Mamajanov Azizbek

SOVET HUKUMATI AGRAR SIYOSATINING O‘ZBEKISTON SSR IRRIGATSIYA TIZIMIGA TA‘SIRI (1950-1990-YILLAR).....	47-52
---	-------

Baxritdinov Jasurbek

AKADEMIK ABDULAHAD MUHAMMADJONOVNING O‘ZBEKISTONDA TARIX VA ARXELOGIYA FANLARI RIVOJIGA QO‘SHGAN HISSASI	53-57
---	-------

Aliqulov Ramazon

TOSHKENT VA FARG‘ONA VODIYSIDAGI DEHQON, CHORVADOR VA HUNARMAND AHOLINING MADANIY, IJTIMOIIY, SIYOSIIY, IQTISODIIY ALOQALARNING O‘ZBEK XALQINING ETNOGENEZIDAGI O‘RNI (QANG‘LI QABILASI MISOLIDA)	58-66
---	-------

Abduraxmonov Adxamjon Soxodilla o‘g‘li

1946–1990-YILLARDA QO‘QON SANOATINING TRANSFORMATSIYASI	67-74
---	-------

Tashqo‘lova Dilnoza Turaboy qizi

YANGI O‘ZBEKISTON VA XITOIY XALQ RESPUBLIKALARI IQTISODIIY HAMKORLIGIDA “BIR MAKON-BIR YO‘L” TASHABBUSINING AHAMIYATI	75-78
--	-------

Jabborov Qaxramon Jaxongir o‘g‘li

JULIYA KOHENNING XVIII-XX ASRLARDA SEFARD YAHUDIYLARINING IJTIMOIIY HOLATIGA OID TADQIQOTLARI TAHLILI	79-83
--	-------

<i>Dilfuza Muxammadinova Nasretdinova</i> TA'LIMNING TARAQQIYOT YO'LI	84-89
--	-------

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Ollanazarov Bekmurod</i> INNOVATSION YONDASHUV ASOSIDA TURISTIK XIZMATLAR SOHASIDA INVESTITSION FAOLLIKNI BOSHQARISH: NAZARIYA, AMALIYOT VA XORIJIY TAJRIBA	90-100
<i>Umronov Eldorbek Sodirovich</i> O'ZBEKISTONDA EKOTURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI VA ISTIQBOLLARI	101-107
<i>Tangirkulov Bekzod</i> TIJORAT BANKLARI MOLIVAVIY RESURLARINI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH	108-115
<i>Aymatov Sirojiddin To'raqul o'g'li</i> TRANSPORT TIZIMINING RAQOBATBARDOSHLIGINI BAHOLASH KO'RSATKICHLARI TIZIMI	116-125
<i>Ergashev Uyg'un Jabborovich</i> KAMERAL SOLIQ TEKSHIRUVI UCHUN ELEKTRON MANBASINING SHAKLLANISHI, SOLIQ TIZIMIDAGI QO'LLANILAYOTGAN DASTURIY MAHSULOTLARNING AHAMIYATI	126-131

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Nosirxo'jayeva Gulnora</i> AXBOROT VA "OMMAVIY MADANIYAT" XURUJINING DOLZARB MUAMMOLARI	132-136
<i>Panjiyev Suhrob</i> HAQIQATNING KOGERENTLIK XUSUSIYATLARINING YANGILANISHI	137-143
<i>Gadoeva Lobar</i> IJTIMOIY-FALSAFIY TADQIQOTLAR OBYEKTI SIFATIDA SOG'LOM TURMUSH TARZI .	144-148
<i>Djurayeva Nigora</i> SYSTEMIC ANALYSIS OF THE FORMATION OF COGNITIVE ASPECTS OF CONSCIOUSNESS OF THE PEOPLES OF CENTRAL ASIA	149-158
<i>Юлдашев Фаррух Абдурахманович</i> ПОЯТИЕ ЭКЗИСТЕНЦИАЛИЗМА И ЕГО СТЕПЕНИ ИССЛЕДОВАНИЯ	159-167
<i>Mengliqulov Umid Mamadiyevich</i> MILLIY IDENTIFIKATSIYA MASALASINING TARIXIY-DINAMIK VA ZAMONAVIY KONTEKSTDA TAHLILI	168-173
<i>To'xtarov Ismatulla Murodovich, Ergashev Ulug'bek Adxamovich</i> MAG'RIBNI MAFTUN AYLAGAN MUTAFAKKIR	174-178
<i>Toirov Ilhom</i> IJTIMOIY-MADANIY TARAQQIYOT: SIVILIZATSION ASOSLAR VA YO'NALISHLAR	179-183
<i>Farxodjonova Nodira, Ergashev Ibodulla</i> GLOBALASHUV SHAROITIDA MILLIY O'ZLIKNI SAQLASH VA JAMIYAT BARQARORLIGI: JADIDLAR MEROSIGA IJTIMOIY-FALSAFIY NAZAR	184-188

<i>Ergashev Ozodbek Baxodurovich</i> YUNON MANTIQ ILMINING ARAB TILIGA TARJIMA QILINISHI VA ISLOM FALSAFASIGA KIRIB KELISHI	189-194
<i>Fayziyev Xurshid</i> VOLTER VA BAG'RIKENGLIK GENEZISI	195-199
<i>Sattorova Shalola</i> MIRZO ABDULQODIR BEDILNING ASOSIY FALSAFIY G'OYALARI	200-203
<i>Taylyakova Feruzaxon Sultanovna</i> TADBIRKOR VAZIFALARI VA SHAXSIY SIFATLARI	204-207
<i>Sadullayev Sardor Saydiganiyevich</i> INSON VA SAN'ATNING ARTUR SHOPENGAUER TA'LIMOTIDA ESTETIK TAFAKKUR PRIZMASIDA TAHLILI	208-215
<i>Vaxobova Dilfuza Roziqovna</i> ABU ABDULLOH RUDAKIY ADABIY-FALSAFIY MEROSINI O'RGANISHGA SINERGETIK USULDA YONDASHUV	216-219
<i>Yuldashxodjaev Haydar Hashimxanovich</i> MUSOXONXOJA DAHBIDIY ASARLARIDA USTOZNING SHOGIRDNI TANLASH VA UNI TARBIYALASHDAGI FALSAFIY G'OYALARI	220-224
<i>Umurzaqov Axmadjon Maxamadovich</i> INSON E'TIQODIDAGI O'ZGARISHLARNING METODOLOGIK ASOSLARI	225-231
<i>Teshayeva Gulchehra Murodovna</i> YANGI O'ZBEKISTONDA SHAXSNING RAQAMLI JAMIYATGA TRANSFORMATSIYALASHUVI	232-237
<i>Yusupova Ranaxon</i> IJTIMOIY MUHIT TEXNOGEN SIVILIZATSIYA VA AHLOQ MASALALARI	238-241
<i>Sharipov Abdukhakimjon Ziyotdinovich</i> SHARQ VA G'ARB TAFAKKURIDA FAROVON HAYOT TUSHUNCHASINING FALSAFIY TAHLILI	242-246
<i>Sultonova Shaxnoza</i> MUNAVVAR QORI MA'RIFIY-AXLOQIY QARASHLARINING FALSAFIY AHAMIYATI	247-251
<i>Dusmanov Sherzod Abduvaliyevich</i> JINOYATCHILIK – YOSHLAR AXLOQIY-MA'NAVIY BUZILISHLARINING MANBAI VA HOSILASI SIFATIDA	252-256
<i>Rajabboy Hasanov</i> FAROVON HAYOT MEZONI VA UNING JAMIYAT TARAQQIYOTIGA TA'SIRINING IJTIMOIY-FALSAFIY ASOSLARI	257-261
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Boynazarov Zokir</i> TARIXIY YOZMA MANBALARDA SOMATIZMLAR VA INSON MANZARASI	262-274
<i>Yeshboyeva Matluba</i> MUHAMMAD YUSUF SHE'RLARI TARJIMALARIDA IBORALARNING BERILISHI ("KO'HNA QUDUQ" DOSTONI MISOLIDA)	275-279

<i>Azizaxon Rasulova</i> SINTAKTIK MAYDON KONSEPSIYASI VA UNING LINGVISTIK TALQINI	280-284
<i>Mamadkulova Kamila Abdukhaliqovna</i> THE IMAGE OF A LITERARY HERO OF THE "LOST GENERATION" IN THE WORK OF E.M. REMARQUE	285-290
<i>Naimova Parvina Rustamovna</i> ITALYAN VA O'ZBEK MULOQOT MATNI JARAYONIDA MULOQOTNING O'RNI VA AHAMIYATI. ITALYAN TILI VA O'ZBEK TILI VERBAL MULOQOT MATNIDA O'XSHASH VA FARQLI JIHATLARI	291-296
<i>Жабборовва Муслима Тохировна</i> ПРИМЕНЕНИЕ ТЕХНОЛОГИЙ ДЛЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНЫХ УНИВЕРСАЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ДЕЙСТВИЙ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ	297-301
<i>Xudoyberdiyeva Oyjamol, Jo'rayeva Komila</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA QADRIYATLAR IFODASI VA ULARNING TARJIMA MUAMMOLARI	302-306
<i>Ostonova Ramziya</i> LEXIC-SEMANTIC FIELD OF CONSTRUCTION TERMINOLOGY	307-311
<i>Qarshiyeva Tamara, Nabiyeva Sharifa, Samadova Charos va G'aniyeva Inobat</i> AMERIKA VA O'ZBEK ADABIYOTI MISOLIDA «UYG'ONISH VA MILLIY O'ZLIKNI ANGLASH» TAMOIYILLARINING QIYOSIY TAHLILI	312-316
<i>Sumbul Muxammedova</i> XORAZM DOSTONLARIDAGI AYRIM HIKMATLI JUMLALARNING SODDA GAP TAHLILI BO'YICHA IZOHI	317-322
<i>Abduqodirova Zebo Qodirovna</i> XXI ASR TILSHUNOSLIGIDA YANGI YO'NALISH SIFATIDA EKOLINGVISTIKA	323-331
<i>Murtozayeva Zarina Muxtor qizi</i> BADIY ADABIYOTLARDA KONSEPT VA KONSEPTASFERA FAOLLASHUVINING NAZARIY ASOSLARI	332-335
<i>Abiyatova Muslima Maratovna, Abdirasulov Bahodir</i> AUDIOVISUAL TRANSLATION: SUBTITLING AND DUBBING CHALLENGES	336-343
<i>Kayimova Mohinur Salokhiddin kizi, Bakiyev Faxriddin</i> COMPLEXITY OF CULTURE-SPECIFIC UNITS AND SEMANTIC AMBIGUITIES IN TRANSLATION	344-350
<i>Rasulova Nigora Kurbonovna</i> MASHRAB IJODIDA MULAMMA' ASARLAR TADQIQI	351-356

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Djumaniyozova Dilfuza, Matnazarova Muhayyo</i> IJTIMOIY XAVF GURUHIGA KIRUVCHI YOSHLAR MUAMMOLARINI HAL QILISHDA YURIDIK KLINIKANING AHAMIYATI	357-362
<i>Mirzaraximov Baxtiyor, Shokirov Boburjon</i> KIBERHUJUMLAR NATIJASIDA SHAXSIY VA DAVLAT SIRLARIGA XAVF SOLISH	363-367

<i>Baymurotov G'ayrat Panjiyevich</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA QONUNCHILIK TASHABBUSI HUQUQINI AMALGA OSHIRISHNING HUQUQIY ASOSLARI	368-376
<i>Esanova Shaxnoza</i> JINOYATGA TAYYORGARLIK KO'RISH VA SUIQASD QILGANLIK UCHUN JAVOBGARLIKKA OID RIVOJLANGAN DAVLATLAR TAJRIBASI	377-383
<i>Abduvaliyev Murodillo</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA QONUN BO'YICHA MEROS HUQUQINI TARTIBGA SOLISHNING XUSUSIYATLARI	384-388
<i>Koryog'diyev Bobur Umidjon o'g'li</i> TASVIRGA BO'LGAN HUQUQ: ANGLIYA VA NYU-YORK QONUNCHILIGI QIYOSIY TAHLILI	389-395
<i>Ismaylov Raxat</i> HUQUQNI SHARHLASH JARAYONINING ILMIY-NAZARIY TAHLILI	396-402
<i>Nabiyev Muhridin</i> INSON HUQUQLARI BO'YICHA MILLIY INSTITUTLAR FAOLIYATINING HUQUQIY ASOSLARI	403-406
<i>Kabulov Xojabay, Dauletbaeva Aynur</i> SHAXS SHA'NI VA QADR-QIMMATINING HUQUQIY HIMOYASI VA UNI BUZGANLIK UCHUN HUQUQIY JAVOBGARLIK ASOSLARI	407-412
<i>Utebaev Salamat, Kalbaeva Eldora</i> VOYAGA YETMAGAN YOKI MEHNATGA LAYOQATSIZ SHAXSLAR MODDIY TA'MINOTINING HUQUQIY ASOSLARI VA UNI BUZGANLIK UCHUN JAVOBGARLIK	413-418
<i>Begatov Jasurbek Numonjanovich</i> MEHNATGA OID MUNOSABATLARDI KAMSITISH UCHUN HUQUQIY JAVOBGARLIK MASALALARI	419-432
<i>Komilov Avazbek Bokijonovich</i> QONUN BUZILISHI, UNING KELIB CHIQISH SABABLARI VA BUNGA IMKONIYAT YARATIB BERAYOTGAN SHART-SHAROITLARNI BARTARAF ETISH TO'G'RISIDAGI PROKUROR TAQDIMNOMASINING MAZMUNI VA UNGA QO'YILGAN TALABLAR	433-441
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Gayupova Saodat Xamidovna</i> INDIVIDUAL YONDASHUV ASOSIDA ZAMONAVIY TALABA SHAXSINI SHAKLLANTIRISH MASALALARI	442-446
<i>Akimova Jumaxan, Isakova Malika</i> FIZIKA VA ASTRONOMIYANI O'QITISHDA STEAM TA'LIM TIZIMINING AHAMIYATI ...	447-452
<i>Абдуллаева Мавжуда Эргашевна</i> СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ В ПРОФИЛАКТИКЕ РАСПРОСТРАНЕННЫХ ДЕТСКИХ ЗАБОЛЕВАНИЙ: МЕТОДИКА ПРИМЕНЕНИЯ ПРОГНОСТИЧЕСКИХ КАРТ	453-460
<i>Mirkasimova Zilola Alisherovna</i> MULTIMEDIA – MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA BILINGVAL KOMPETENSIYANI SHAKLLANTIRISHNING SAMARALI VOSITASI SIFATIDA	461-464

<i>Xidirova Durдона Muxtorovna</i> SINERGETIK TA'LIM VA O'QUVCHI-QIZLARNI IJTIMOIIY-MADANIY MUNOSABATLARGA TAYYORLASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	465-469
<i>Yazdonov Ulug'bek, Rashidova Madina</i> YOSHLARDA KASBIY BILIM VA KO'NIKMANI SHAKLLANTIRISHGA QARATILGAN ZAMONAVIIY KONSEPSIYALARDA ILGARI SURILAYOTGAN TA'LIMOTLAR	470-479
<i>Elmuratova Zamira</i> INTERACTIVE METHOD IN TEACHING ENGLISH	480-484
<i>Karimova Nilufar Ummatqul qizi</i> SOFT SKILLS IN FOREIGN LANGUAGE CLASSES: BASES OF IMPROVEMENT OF STUDENTS' INTERPERSONAL AND COGNITIVE SKILLS	485-490
<i>Adilov Shodiyor</i> MUHANDISLIK GRAFIKASI VA DIZAYN FANLARINI INTEGRATSIYALASHDA "G'OYALARNING LOYIHALA" USULI	491-496
<i>Давыдова Руфина Артуровна</i> ПОНЯТИЕ «ДУХОВНЫЙ ГУМАНИЗМ» КАК ОСНОВОПОЛАГАЮЩЕЕ КАЧЕСТВО ГУМАННОГО ПЕДАГОГА	497-500
<i>Abdurazzaxov Abdurasul</i> SPORT-SOQ'LOMLASHTIRISH TURIZMI ASOSIDA TALABALARNING JISMONIY SIFATLARINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI	501-506
<i>Ergashev Tolif</i> O'QUVCHILARNING KARTOGRAFIK BILIMLARINI RIVOJLANTIRISHDA MATEMATIKA VA GEOGRAFIYA FANLARI INTEGRATSIYASINI TA'MINLASH	507-515
<i>Gaziev Baxromjon</i> CHAVANDOZLARNING JISMONIY VA TEXNIK-TAKTIK HARAKATLARINI RIVOJLANTIRISH MASALALARI	516-523
<i>Madaminova Mavjuda Erkinovna</i> TALABALARNING TEXNIK IJODKORLIGINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	524-529
<i>Kamalova Dilnavoz, Sattorova Aziza</i> FIZIKAVIIY MAYATNIK ORQALI OG'IRLIK KUCHI TEZLANISHINI ANIQLASHDA TALABALARNING KASBIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI	530-535
<i>Sobirova Saida Otabekovna</i> KASBGA YO'NALTIRISHNING ZAMONAVIIY MODELLARI	536-542
<i>Haqberdiyev Baxtiyor, Sotiboldiyev Amiriddin, Abdumutalibov Oyatillo</i> MUHANDISLIK GRAFIKASI VA TASVIRIIY SAN'AT, ARXITEKTURA VA DIZAYN (TEXNIK VA SAN'AT) FANLARINI O'ZARO INTEGRATSIYALASH	543-546

Received: 16 May 2025
Accepted: 1 June 2025
Published: 15 June 2025

Article / Original Paper

RIGHT TO IMAGE: COMPARATIVE ANALYZE OF UNITED KINGDOM AND NEW YORK LEGISLATION

Koryogdiev Bobur Umidjon ugli

Lecturer of the "Civil Law" department of
Tashkent State University of Law
E-mail: boburkoryogdiev@gmail.com

Abstract. The article provides a comparative analysis of the property and non-property aspects of the right to a person's image and the legal approaches in the jurisdictions of England and New York. Both legal systems have their own historical, constitutional and social foundations, and there are significant differences between their approach to images and case law. In particular, the elements of the "news exception" and the "public place" are distinguished by their own differences.

Keywords: right to image, privacy, right to publicity, public place, English law.

TASVIRGA BO'LGAN HUQUQ: ANGLIYA VA NYU-YORK QONUNCHILIGI QIYOSIY TAHLILI

Koryog'diyev Bobur Umidjon o'g'li

Toshkent davlat yuridik universiteti
"Fuqarolik huquqi" kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya. Maqolada shaxs tasviriga bo'lgan huquqning mulkiy va nomulkiy jihatlarini hamda Angliya va Nyu-York yurisdiksiyalaridagi huquqiy yondashuvlar qiyosiy tahlil qilinadi. Har ikkala huquq tizimi o'ziga xos tarixiy, konstitutsiyaviy va ijtimoiy asoslarga ega bo'lib, ularning tasvirga nisbatan yondashuvi va sud amaliyoti orasida muhim farqlar mavjud. Ayniqsa, "yangilik istisnosi" va "jamoat joyi" elementlari o'ziga xos tafovutlar bilan ajralib turadi.

Kalit so'zlar: tasvirga bo'lgan huquq, shaxsiy hayot daxlsizligi (privacy), oshkoralikka bo'lgan huquq, jamoat joyi, ingliz huquqi.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I6Y2025N63>

Kirish. Axborot asrida tasvirga bo'lgan huquq inson shaxsiyati va iqtisodiy manfaatlarini himoya qiluvchi muhim vositaga aylandi. Bu huquq ikki asosiy qatlamga ega: shaxsiy nomulkiy huquq (qadr-qimmat, daxlsizlik) va mulkiy huquq (oshkoralik, tijoratlashtirish). Mazkur maqola Angliya va Nyu-York huquqiy tizimlarida tasvir huquqining qanday rivojlanganligini sud amaliyoti va qonunchilik asoslari orqali tahlil etiladi.

Tasvir vositalari yildan-yilga ularni ijtimoiy hamda madaniy ta'sirini yuqori baholovchi ko'plab mashhur sharhlovchilar, izlanuvchilarning e'tiborini jalb qilmoqda. Shu bilan birga tasvirga oid sudyalarning hamda huquqshunoslar muhokama qilishi kerak bo'lgan savollar ham ko'paydi. Tasvirga oid bir qator bir-biridan farqlanuvchi huquqlar mavjuddir. Ular qatorida suratkashning tushirgan tasviriga bo'lgan mualliflik huquqi hamda cheklangan tasvirni tarqatish bilan emas, balki tushirish bilan bog'liq bo'lgan huquqlar. Biz bular haqida

to'xtalmaymiz. Qolaversa tasvirga nisbatan mulkiy huquq hamda sof shaxsiy nomulkiy huquq ham bo'lib, ularni ham avvalboshdan farqlab ketishni joiz deb bildik. Mulkiy huquq sifatida tasvir egasi roziligi bilan begonalashtiriladi hamda baholash xususiyatiga ega mulkiy qiymatga ega bo'ladi. Shu sababli ham tasvirga ba'zi davlatlar qonunchiligida mulk maqomini beradi. Tasvir mulkiy huquq sifatida uning egasida iqtisodiy manfaatni aks ettiradi va u o'z tasvirini moddiy manfaat evaziga ekspluatatsiya qilish nazoratiga oid yo'llarni qidiradi. Bu ma'noda tasvir mulk sifatida rozilgisiz o'zlashtirishdan himoya qilinadi (unwanted appropriation). Ikkinchi ma'noda esa tasvir sof shaxsiy nomulkiy huquq sifatida tushunilib, shaxs qadr-qimmat (dignity) bilan bog'liq huquqlardan biri sifatida tushuniladi. Bu ma'noda tasvir uchinchi shaxsga begonalashtirilishi mumkin bo'lmaydi. Shaxs daxlsizligiga oid bu arxetipik manfaat, buzg'unchilikning oldini olish va suratga olingan subyektning daxlsiz shaxsiyati, his-tuyg'ulari va qadr-qimmatini himoya qilish bilan bog'liqdir.

Muhokama

1. Nyu-York qonunchiligi: konstitutsiyaviylik va tijoriylik orasidagi muvozanat

Nyu-Yorkda tasvir huquqi XIX asr oxirida shakllangan. 1903-yilda qabul qilingan Qonunning 50- va 51-moddalari shaxsning portretini yoki rasmini savdo va reklama maqsadida roziliksiz ishlatishni taqiqlaydi. Robertson ishi [1], Haelan Labs v Topps Gum [2], Stefano vs News Group kabilar orqali ushbu huquqning mulkiy yo'nalishi (right of publicity) aniq belgilab berilgan. Sudlar bu huquqni ko'proq tijorat ekspluatatsiyasiga qarshi qo'llaydi.

Nyu-York sudlari 50 va 51-moddalar ortidagi mantiq aslida roziliksiz shaxs tasvirini tijoratlash orqali yuzaga kelgan daxlsizlik bilan bog'liq ma'naviy zararni qoplash ekanligini, ya'ni ikkala normaning tub mohiyati shaxsiy nomulkiy huquqni himoya qilish ekanligini bir necha marotaba ta'kidlashgan. Ammo XX asrning ikkinchi yarmida Nyu-Yorkning bu boradagi qonunchiligi o'z qiyofasida tijoriy manfaatlar bilan bir qatorda shaxsiy manfaatlarni ham hisobga olgan holda rivojlandi. Evolyutsiya saqichli savdo kartalarida beysbol o'yinchilarining tasvirlaridan foydalanish bilan bog'liq "Haelan Labs vs Topps Gum" sud ishidan boshlandi. Ushbu sudi ishida sudya Frenk birinchi bo'lib mulkiy xarakterda bo'lgan "oshkoralik huquq"ini (right of publicity) tan oldi va Nyu-York qonunida ko'rsatilgan shaxsiy daxlsizlik huquqidan tashqari, undan mustaqil holda, "har kim o'z fotosuratining ommaga e'lon qilinishi uchun tovon talab qilish huquqiga egadir" deb da'vo qiladi. Bu yangi ishlab chiqilgan konsepsiya oshkoralik huquqi shaxsni bunday ekspluatatsiyadan himoya qilishdan ko'ra, o'z shaxsini tovarga aylantirish shartlarini nazorat qilish imkoniyatini berish bilan bog'liq edi. Buning ortidan nufuzli ilmiy ishlar qilinishi bilan bir qatorda, AQSh Oliy sudi yangi "oshkoralikka bo'lgan subyektiv huquqni" tan oldi. 1970-yillarda Nyu-Yorkda sud amaliyoti rivojlandi va "Keri Grant" va "Xovard Hughes" kabi da'vogarlar o'z qiyofasida tijorat manfaatlarini (mulkiy huquqlarini) himoya qilish uchun 50 va 51-moddalardan muvaffaqiyatli foydalangan holda da'voni o'z foydasiga qanoatlantira oldi. 1984-yilda ko'rilgan "Stefano vs News Group [3]" sud ishlari orqali esa tasvirga bo'lgan tijoriy huquq Qonunning 50-, 51-moddalari mazmunida to'liq aks etishi haqida Nyu-York apellyatsiya sudining qaroriga ega bo'lindi. Sudning ta'kidlashicha da'vogar endi ushbu moddalar bilan nafaqat shaxs hayot daxlsizligi huquqini, balki tasviridagi mulkiy huquq hisoblangan oshkoralik huquqining ham buzilishi uchun sudga murojaat qilish mumkinligini, sudlar esa moddalar mazmunini tijoriy huquqni himoya qilishga qaratilgan da'volarga nisbatan ham shaxsiy nomulkiy huquqlardagidek qo'llashi kerakligi haqida aytib o'tdi.

2. Ingliz huquqi: inson qadr-qimmatiga asoslangan yondashuv

Ingliz huquqida mustaqil shaxsiy daxlsizlik huquqi 1998-yilda qabul qilingan “Inson huquqlari to’g’risida”gi qonun (HRA) orqali shakllangan. Ungacha mavjud bo’lgan da’volar “ishonchni suiiste’mol qilish” yoki “passing off” orqali olib borilgan. Campbell v MGN, Kaye v Robertson, Korolina ishi bu sohada huquqning kengayishiga sabab bo’lgan. Shaxs daxlsizligi jamiyatdagi har bir insonning ruhiy holati va qadr-qimmatini himoya qilishga qaratilgan.

Nyu-York qonunchiligidan farqli o’laroq, shaxs daxlsizligiga oid, jumladan tasvirga bo’lgan huquqni himoya qilishga oid ingliz doktrinasi shaxs tasvirini buzish uchun qat’iy maqsadlarda ishlatishni talab qilmaydi. Ushbu qonunchilik tasvirdan faqatgina tijorat va reklama maqsadida iznsiz foydalanishgina javobgarlik keltirib chiqarishi bilan shaxs huquqini chegaralab qo’ymaydi. Ularda ham reklama va tijorat maqsadida tasvirga bo’lgan huquqni buzish uchun javobgarlik choralari alohida mavjud va u bizning fikrimizcha Amerika qonunchiligidan ko’ra kuchliroq himoya vositasi sifatida ko’riladi. (masalan, false endorsement, unofficial merchandize, passing off kabi deliktlar). Ingliz konsepsiyasining mazmuni shundaki, tasvir huquqi faqatgina mulkiy maqsadlar uchun suiste’mol qilinmaydi, balki shaxsiy nomulkiy maqsadlarda ham buziladi. Amaliyotda ham asosan nizolar, mulkiy emas, balki sof qadr-qimmat bilan bog’liq bo’lgan shaxsiy nomulkiy ishlardir. Misol uchun, sobiq er yoki xotinidan o’ch olish uchun uning intim, nomaqbul suratlarini ommaga oshkora qilish (revenge porn), pul evaziga shaxs haqida ma’lumotlarni oshkor qilmaslik (blackmail), ishqiy munosabatlarni yaqinlarga yoki ommaga oshkor qilish, intim tasvirlar ham kirib ketadi (“kiss and tell”) kabi huquqbuzarliklar mulkiy huquqbuzarlikka qaraganda ko’proq uchraydi.

3. Yangilik istisnosi va so’z erkinligi

Nyu-York qonunchiligi shaxs tasviridan foydalanishda “yangilik” istisnosini qo’llaydi. Agar tasvir ommaviy manfaatlar uchun foydalanilsa, bu holat qonunbuzarlik hisoblanmaydi. Arrington, Finger, Lahiri kabi ishlar bu masalada sud yondashuvining kengligini ko’rsatadi. Biroq ingliz huquqida “jamoat manfaatlari” konsepsiyasi ancha torroq va ijtimoiy, siyosiy masalalargagina tegishlidir.

Ushbu mustasno holatning qo’llanishiga oid qo’llanma Lahiri v. Daily Mirror gazetasi o’rtasidagi sud ishida ishlab chiqilgan. Keysning asosiy mazmuni javobgar, gazeta muharriri “Arqonning hech qanday ta’sirsiz ko’tarilishini ko’rdim” degan maqoladan ilhomlanib, hindistonliklarning sehr-joduli harakatlari haqida maqola yozishi bilan bog’liqdir. Ushbu maqola hindu-mistikasi haqida bo’lib, da’vogarning tasviri ham maqolada aks ettirilgan edi. Da’vogar mashhur hindu musiqachisi qo’shiq instrumentlarini raqqosa ayol oldida chalayotganligini javobgar tasvirlagan edi va o’z maqolasiga uchinchi surat sifatida joylagan edi. Sudning qarori esa, bu holat qonunning 50-, 51-moddalari buzilishi emasligini, undagi huquqqa istisno ekanligini ta’kidladi. Sud ishining asosiy jihati “yangilik” maqsadi faqatgina qat’iy yangilik mazmunidagi axborotni emas, shuningdek sayohat hikoyalari, tarixiy shaxslar va voqealar haqidagi ertaklar, o’tmishdagi yangiliklarni takrorlash hamda ijtimoiy sharoitlarni o’rganishni o’z ichiga oladigan maqolalardagi tasvirlar ham shaxs daxlsizligiga oid huquqning buzilishini istisno eta olishini ta’kidlashi bo’ldi. Prezidentlikka da’vogarlik qilgan satirik komediyachi tomonidan “Prezident uchun” shiori ostida uning plakatlarni ishlab chiqargan kompaniyaga qarshi 51-modda asosida qo’zg’atilgan “Paulsen” ishida yana ham qo’shimcha ko’rsatmalar berildi. Nyu-York Oliy sudi sud jarayonida zararni qoplash mumkinligini ta’kidlab, 50- va 51-moddalar gazetalar, jurnallar, kitoblar, komikslar, radio va televideniye kabi

ommaviy axborot vositalari orqali jamoatchilik manfaatlariga mos keladigan yangiliklar yoki ma'lumotlarning tarqalishini cheklash uchun mo'ljallanmaganligini aytib o'tdi. Konstitutsiyaning birinchi o'zgartirilishiga muvofiq, yangiliklar ahamiyati va jamoatchilik manfaatlarini ifodalovchi nutq "eng liberal va keng qamrovli shartlarda" aniqlanishi kerak, bu "har qanday faktik, ta'lim va tarixiy ma'lumotlar, hattoki ko'ngilochar va o'yin-kulginining qiziqarli bosqichlarini qamrab oladigan" umuminsoniy faoliyat haqida bo'lishi mumkinligini ta'kidladi.

Nyu-York sudlari jismoniy shaxslarning fotosuratlaridan foydalanishda qo'llaniladigan yangiliklarga oid istisnolarga ba'zi cheklovlar ham qo'ygan. Yangilik mazmunidagi istisno xayoliy o'ylab topilgan (fantastik janrdagi) maqolalarni tasvirlash uchun foydalanilgan fotosuratlarini qamrab olmaydi. Bunday maqolalardagi ruxsatsiz foydalanilgan tasvirlar javobgarlikka sabab bo'ladi. Bahsli fotosurat nashr etilgan voqeaga mutlaqo aloqador bo'lmagan hollarda ham mustasno qo'llanilmaydi. Fotosurat bilan axborot o'rtasida albatta, sababiy bog'lanish talab etiladi. Bu cheklov "Tompson v Close-Up" sud amaliyotida to'g'ri ta'kidlangan, u yerda sudlanuvchi "doping savdosi" to'g'risidagi maqolani dorilar bilan aloqasi bo'lmagan ayolning surati bilan chop etgan. Nyu-York Oliy sudi Lahiriya tayanib, fotosurat yangiliklar reportajiga aloqador emas va shuning uchun undan faqat savdo maqsadlarida foydalanilgan, deb hisobladi. Shunga qaramay, boshqa quyidagi ikkita sud holatidan ko'rinib turibdiki, fotosurat va maqola o'rtasidagi har qanday bog'liqlik faqat zaif bo'lishi kerak. Arrington va Nyu-York Tayms [4] gazetasida da'vogar sudlanuvchining "qora o'rta sinf" haqidagi maqolani tasvirlash uchun jurnalining old muqovasida o'z fotosuratidan ruxsatsiz foydalangani bilan bahslashdi. Arringtonning ta'kidlashicha, maqolada "qora o'rta sinf" ning materialistik va maqomga ega bo'lgan tasviri maqola bilan hech qanday aloqasi yo'q. Ammo Nyu-York Apellyatsiya sudi uning fotosurati maqola bilan haqiqiy aloqasi yo'qligi haqidagi dalilni rad etib, da'vogar shunchaki uning mazmuni bilan rozi bo'lmagan deb topdi (maqolada qora tanlilar haqida axborot bo'lgani uchun). Xuddi shunday, Finger v Omni sudida da'vogarlarining kofein yordamida urug'lantirish va "in vitro" urug'lantirish haqidagi jurnal maqolasini ko'rsatish uchun o'zlarining oilaviy fotosuratlaridan roziliksiz foydalanish bo'yicha 50- va 51-moddalari muvaffaqiyatsizlikka uchradi. Da'vogarlar ularning fotosurati va maqola o'rtasida hech qanday bog'liqlik yo'qligini ta'kidladilar, chunki ularning olti farzandi tabiiy ravishda tug'ilgan edi. Ammo Nyu-York Apellyatsiya sudi sudlanuvchining maqolasi va uning tug'ilish mavzusi o'rtasida "haqiqiy bog'liqlik" borligi haqida hal qiluv qarorini chiqardi [5].

Nyu-York qonuni singari Ingliz huquqi ham "jamoat manfaati" doktrinasini ishlab chiqqan. Biroq, jamoat manfaatlari doktrinasiga oid tegishli tushunchalar o'rtasidagi ikkita muhim farqni ta'kidlash kerak. Birinchidan, ingliz "jamoat manfaati" AQSH qonunchiligida belgilanganiga qaraganda ancha torroqdir, chunki u siyosiy va ijtimoiy ahamiyatga ega masalalarni o'z ichiga olishi bilan chegaralanadi. Ingliz sudlari jamoat manfaatlarining uchta toifasini ishlab chiqdilar: (1) nashr omma manfaatlarini uchun ahamiyatli bo'lgan masalalar yuzasidan bo'lsa, masalan, siyosat yoki demokratiyaga oid masalalar; (2) nashr yolg'on yoki ikkiyuzlamachilikni oshkor qilish haqidagi axborotni ifodalasa; yoki (3) jinoiy va boshqa turdagi huquqbuzarliklarni fosh qiladigan mazmunda bo'lganda "jamoat manfaatlarini" sifatida tasvirga bo'lgan huquq himoya qilinishiga mustasno holat hisoblanadi. Ko'rishimiz mumkinki, ingliz jamoat manfaatlarini AQSHdagi kabi badiiy, san'atshunoslik kabi keng maqsadlardagi "yangilik ahamiyati" konsepsiyasidan nisbatan torroq. Ingliz huquqida ham badiiy san'atdagi

shaxs tasviri mustasno holat sifatida omma manfaati toifasiga kiritilishi mumkin, biroq oraliq balansni hisobga olish talabi bilan. Bundan ham muhimi, sud tomonidan “mashhurlarning g’iybati”, “mish-mishlar” va hokazo sifatida rad etilgan jamoat arboblarning shaxsiy hayotiga oid iboralar konsepsiyaga kirmaydi, shunchaki “jamoatchilik uchun qiziqarli” deb hisoblanadi va shu sababli huquqlarni muvozanatlash bosqichida past vaznga ega bo’ladi. Rejimlarning ikkinchi muhim farqi shundaki, ingliz huquqida jamoatchilik manfaati umumiy istisno yaratishdan ko’ra muhim omil bo’lib xizmat qiladi — bu sudlanuvchining 10-moddadagi o’z ifodasini erkin bildirish da’vosining og’irligini 8-moddaning shaxsiy hayot daxlsizligi da’vosiga nisbatan muvozanatlashganda belgilaydi.

Nyu-York qonunchiligining shaxs daxlsizligiga oid qoidalari kuchsizligining yana bir sababi sudlar tomonidan jabrlanuvchining da’vo talabi tabiatiga uncha ham e’tibor qaratmasliklaridir. Shaxsiy daxlsizlik masalalarini cheklash, birinchi navbatda, qonun loyihasini ishlab chiqish bilan bog’liq bo’lib, u huquqiy masalani oddiygina da’vogarning “tasviri” taqiqlangan maqsadda ishlatilganmi, deb belgilaydi. Shuning uchun maxfiylik o’lchovini yanada qat’iy tekshirish shart emas. Bundan tashqari ingliz huquqi bilan orada yana bir qator farqlar mavjud, ularni quyida ko’rib o’tamiz.

4. Jamoat joyidagi suratlar: cheklov mavjudmi?

AQShda jamoat joylarida olingan suratlar odatda himoya qilinmaydi. Murray, DiCorcia va Onassis ishlari bunga misol. Ingliz sudlari esa, masalan, Campbell va Korolina ishlarida jamoat joyidagi tasvirlar ham shaxsiy hayot daxlsizligi huquqini buzishi mumkinligini tan olgan.

AQSh qonunchiligi umumiy qoidaga ko’ra shaxsning tasvirga bo’lgan huquqini jamoat joylarida himoya qilmaydi. Ko’chada, bayramlarda yoki shunga o’xshash omma yig’ilgan joyda tushirilgan tasvirlarga tasvirga bo’lgan huquqni himoya qilishga imkon berilmaydi. Sudyalarning fikricha, shaxs omma orasiga chiqqandan so’ng, u o’z ixtiyori bilan o’z ko’rinishini namoyon qiladi va jamoat bilan uyg’unlik kasb etadi. Shu sababli ham, sud amaliyotida tasvirga bo’lgan huquqni himoya qilishda jamoat joylari bo’lganligi uchun muvaffaqiyatsizlikka uchragan bir qator sud ishlari mavjud. Masalan, Nyu-York jurnali hamda da’vogar Murray o’rtasida sodir bo’lgan sud ishida da’vo rad etilgan. Javobgar da’vogarning suratini Patrik kuni diniy bayrami o’tkazilayotgan vaqtda, irlandcha kiyimida suratga olgan. Sudyalarning ta’kidlashicha bu yerda tasvirga bo’lgan huquqning buzilishi mavjud emas. Chunki, da’vogar “o’ziga jalb qiladigan noodatiy kiyim”ni kiyib olgan va ixtiyoriy jamoaviy diniy bayramda jamoaning bir qismi bo’lib ishtirok etyapti. Garchi u alohida tasvirga olingan bo’lsa ham, bayramni vizual ko’rsatish uchun tushirilgan va hech qanday tasvirga oid huquqlarni buzmagani.

Yana bir qiziqarli, garchi muvaffaqiyatsiz bo’lsa ham, sud ishlaridan biri Nussenzweig vs DiCorcia ishida Tayms maydonida sayr qilib suratga olingan da’vogar tomonidan olib borilgan, keyinchalik tasvir galereyada namoyish etilgan. Pravoslav Hasidik yahudiy sifatida Erno Nussenzveyg o’zining rasmidan bu tarzda foydalanishga chuqur diniy e’tiroz bildirgan, chunki u o’yilgan tasvirlarni taqiqlovchi diniy amrni buzgan. Qolaversa da’vogarning fikricha tasvir albom holiga keltirilib 20,000-30.000 AQSH dolloriga sotilgani uchun, bu shaxsning roziligisiz uning ko’rinishi tijorat maqsadida suratga olish hisoblanadi va Qonunning 50-, 51-moddalarini buzadi. Javobgar esa, bu badiiy san’at ekanligi, va konstitutsiyada bunga yo’l qo’yilganligi, qolaversa tasvir albom sifatida sotilganidan 1 yil o’tib da’vo qilayotganligi, bunda da’vo qilish muddati ham o’tib ketganligi bilan e’tiroz bildirdi. Sud da’vogarning talabini rad etdi. Bu

haqiqatdan ham asosiy maqsad sifatida tijorat emas, balki badiiy san'at uchun tushirilganligi, qolaversa da'vo muddati ham o'tib ketganligi bilan hal qiluv qarorini asosladi.

Ingliz qonunchiligi bu borada yaxshiroq himoyaga ega bo'lgan huquq tizimlaridan biridir. Jamoat joyida ham o'z tasviriga bo'lgan huquqlarini muvaffaqiyatli himoya qila olgan ko'plab da'vogarlar mavjud. Bunday kuchli himoyaga sabab esa Yevropa Ittifoqining Inson huquqlari bo'yicha Konvensiyasining 8-moddasi va Inson huquqlari bo'yicha Yevropa Sudining chiqargan sud qarorlaridir. Cambell va MGN sud ishida ham da'vogarning ruxsatisiz uning suratlari giyohvand moddalarga bog'lanib qolishdan reabilitatsiya qilish markazidan chiqayotgan tasvirlari "Daily Mirror" jurnalida bosib chiqildi. Birinchi instansiya sudi MGN mas'uliyati cheklangan jamiyatni jarimaga tortdi. Appelyatsiya instansiyasi esa, bu so'z erkinligi ekanligini ta'kidlab, birinchi instansiya sudining qarorini bekor qildi. Biroq, Lordlar Palatasi (House of Lord) qaytib, Cambell foydasiga hal qiluv qarori chiqarib, jamoat joyida ham shaxsiy daxlsizlik holatlari bo'lishligini aytib o'tdi [6]. Bunday mashhur sud ishlaridan yana biri bu Monako qirolichasi Korolina ishidir. Unda ham garchi suratlar jamoat joyida olingan bo'lsa ham, da'vogar oxir-oqibat o'z foydasiga hal qiluv qarori chiqarishga erishadi.

Ko'rib turganimizdek, Ingliz qonunchiligi Yevropa Ittifoqidagi amaliyot ta'sirida jamoat joylarida ham agar shaxs holati u uchun shaxsiy daxlsizlik hisoblanisa va tasvir orqali ommaga yetkazilgan ma'lumotlarda maxfiylikning belgilari mavjud bo'lsa, da'vogarning tasviriga bo'lgan huquqi himoya qilinadi. Shu o'rinda aytish kerakki, bunday turdagi ishlarni ko'rish juda ham murakkab bo'lib, bunda bir necha bosqichli testlar amalga oshiriladi. Qonunchilikda ham qat'iy mezonlar va o'lchovlar hali to'liqligicha ishlab chiqilmagan.

5. Jamoat arboblari va tasvir huquqining chegarasi

AQShda jamoat arboblari uchun shaxsiy daxlsizlik cheklangan, ular faqat tijorat ekspluatatsiyasiga qarshi da'vo qilish huquqiga ega. Ingliz huquqida esa balans testlari orqali hatto mashhur shaxslarning ham daxlsizlik huquqi e'tirof etilishi mumkin.

Qo'shma Shtatlarda yuqorida ta'kidlaganimiz shaxs tasviri huquqining himoyasi yangilik fonidan chegaralanadi. Yangilik holatining bir qismi sifatida esa jamoat arboblari tasvirining himoyasi hisoblanadi. Ular oddiy odamlardan ko'ra cheklangan himoya huquqiga egalari. Sababi, bunday shaxslarning hayoti va yurish turishi haqidagi axborot, shu jumladan ularning suratlari omma manfaati yo'lida bilinishi kerak bo'lgan hamda yangiliklarda e'lon qilinadigan mavzulardan biri sifatida qaraladi. Shu sababdan ham bunday shaxslar o'z tasvirlarining himoyasini 50-, hamda 51-moddalar bilan faqat mulkiy huquq jihatidan himoyalanihini kutishi, shaxsiy nomulkiy tomondan esa kutmasa ham bo'lishi haqida bir qancha sudyalarning fikrlari ham mavjud. Jamoat arbobi sifatida – mashhur, ko'pchilik taniydigan shaxslar – rasmiy arboblari, siyosatshunoslar, aktyorlar, qo'shiqchilar, sportchilar va boshqa ko'pchilik taniydigan kasb egalari ko'riladi. AQSHda birinchi bor jamoat arboblari atamasi sport sohasini tanqid qiluvchi jurnallardan birining bokschi suratini uning roziligisiz tushirishi bilan bog'liq *Oma vs. Hillman Periodicals* sud ishida ishlatilgan. Unda tasvirlangan shaxs jamoat arbobi bo'lganligi uchun, da'vogarning talablari rad etilgan. Bunday pretsedentlardan yana biri amerikalik aktrisa *Shirley Booth* bilan bog'liq sud ishidir. Ta'tillar bilan bog'liq maqolalarni e'lon qiluvchi *Holiday* nashriyoti xodimi *Yamaykaning "Round Hill"* nomli sayoxatgo'shasida da'vogarning tasvirini uning ruxsatisiz tushiradi va Amerika jurnallaridan biri bo'lgan *Ta'til (Holiday)* jurnalida e'lon qiladi. Oradan vaqt o'tib, xuddi shu tasvir mavjud bo'lgan maqolalarni reklama uchun foydalaniladigan *Nyu-Yorkliklar (New Yorker)* hamda *"Reklama Vaqti" (Advertisement Age)*

jurnallarida ham e'lon qiladi. Da'vogar esa Fuqarolik huquqlari qonunining 50- hamda 51- moddalari asosida javobgarni sudga beradi. Sudlashishning oxirgi natijasi javobgar foydasiga hal bo'ladi. Asos sifatida, garchi reklama maqsadidagi jurnalda tasvirlar e'lon qilingan bo'lsa ham, jamoat arbobining suratlari yangilik sifatida omma manfaati uchun e'lon qilinyapti. Haq evaziga xizmat ko'rsatiladigan turizm maskanlari haqida yangiliklarni esa, reklama maqsadidagi jurnallardan boshqa jurnallarda chiqarish kamdan-kam uchrashini ta'kidlashadi. Shu bilan birga sudyalardan biri jamoat arbobi sifatida Booth tasvirga bo'lgan huquqi himoyasida mulkiy jihatdan yondasha olishini, shaxsiy nomulkiy huquq sifatida esa himoya qilishi juda chegaralanganini ham ta'kidlagan.

Xulosa. Xulosa qiladigan bo'lsak, tasvirga bo'lgan huquq borasida Nyu-York qonunchiligi tijorat manfaatlariga, ingliz huquqi esa inson sha'niga asoslanadi. Har ikkala tizimda ham tasvir huquqi ancha murakkab va kontekstga bog'liq. Shunday ekan, ushbu huquqning rivoji shaxs daxlsizligi va iqtisodiy manfaatlar o'rtasidagi muvozanatni qanday ta'minlashga bog'liq bo'lib qoladi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Robertson v Rochester Folding Box Co. (1902). <https://studicata.com/case-briefs/case/roberston-v-rochester-folding-box-co/> (murojaat etilgan sana: 01.06.2025).
2. Haelan Laboratories v Topps Chewing Gum (1953). <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F2/202/866/216744/> (murojaat etilgan sana: 01.06.2025)
3. Stefano v News Group (1984). <https://law.justia.com/cases/new-york/court-of-appeals/1984/64-n-y-2d-174-485-n-y-s-2d-220-474-n-e-2d-580.html> (murojaat etilgan sana: 02.06.2025)
4. Arrington v. New York Times Co., 449 N.Y.S.2d 941 (1982). <https://www.quimbee.com/cases/arrington-v-new-york-times-co>.
5. Finger v. Omni Publications International, Ltd., 157 A.D.2d 956. <https://law.justia.com/cases/new-york/court-of-appeals/1990/77-n-y-2d-138-2.html> (murojaat etilgan sana: 30.05.2025)
6. Campbell v MGN Ltd [2004] UKHL 22. <https://www.5rb.com/Case/Campbell-V-Mgn-Ltd-Hl/> (murojaat etilgan sana: 02.06.2025)
7. Warren, S. & Brandeis, L., "The Right to Privacy", Harvard Law Review, 1890.
8. McCarthy, J. T. (2020). *The Rights of Publicity and Privacy* (2nd ed.). Thomson Reuters.
9. Nimmer, M. B. (1971). *The Right of Publicity*. Law and Contemporary Problems, 19(2), 203–223.
10. Whitman, J. Q. (2004). *The Two Western Cultures of Privacy: Dignity versus Liberty*. Yale Law Journal, 113(6), 1151–1221.
11. Fenwick, H., & Phillipson, G. (2006). *Media Freedom under the Human Rights Act*. Oxford University Press.
12. Moreham, N. A. (2005). *Privacy in the Common Law: A Doctrinal and Theoretical Analysis*. Law Quarterly Review, 121, 628–656.
13. Solove, D. J. (2008). *Understanding Privacy*. Harvard University Press.
14. European Court of Human Rights (ECHR). (2024). *Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights – Right to Respect for Private and Family Life*.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 6 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).